

## Ο ΡΩΣ ΣΩΛΥΜΑΣ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΡΟΣΟΛΥΜΟΙ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ

Πασιγνώστον είναι ὅτι Ἕλληνες Ἡγεμόνες ἀλληλοερίζοντες κατέφευγον, δυστυχῶς, εἰς ξενικὰς ἐπεμβάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλεται ἢ τε κατὰ τὸ 1204 ὑπὸ τῶν Λατίνων κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ ἴδρυσις τῆς Λατινικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐν μέρει δὲ καὶ ἡ τοῦ γένους ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ὑποδούλωσις.

Μία τοιαύτη ἐπέμβασις ἦτο καὶ ἡ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Καρόλου τοῦ Α΄, τοῦ Ἀνδραγαθοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν βοήθειαν εἶχεν ἐπικαλεσθῆ ὁ ἐκ τῶν Ἀγγέλων Κομνηνῶν Δεσπότης τῆς Ἡπείρου Νικηφόρος Α΄, διατελῶν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Μιχαὴλ Η΄ τὸν Παλαιολόγον. Κάρολος ὁ Α΄ εἰς βοήθειαν τοῦ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου ἔστειλε στρατιὰν ἐκ τρισχιλίων ἀνδρῶν <sup>1)</sup> ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Οὔγνου de Sully, ἐκ τῶν κυρίων, πιθανῶς, τῆς ἐν Βουργουνδία ὁμωνύμου κωμολέως, καὶ ἐξ ἐκείνων τῶν εὐγενῶν, οἵτινες ἀκολουθήσαντες τὸν Κάρολον εἰς τὴν κατὰ τοῦ Μαμφρέδου τοῦ Σουηβικοῦ ἐκστρατείαν εὐθύς ἀμέσως ἠμείφθησαν ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ διὰ παροχῶν καὶ ἀξιωμάτων<sup>2)</sup>.

Γνωστὸν ὅτι ὁ Κάρολος μετὰ τὸν οἰκτρὸν θάνατον τοῦ δυσμοῖρου Μαμφρέδου κατὰ τὴν ἱστορικὴν μάχην τοῦ Benevento, (1266) καὶ τὸν τῆς συζύγου τούτου Ἑλένης, κόρης τοῦ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ Β΄ Κομνηνοῦ, ἐπισυμβάντα ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς ἐν Ἀπουλία πόλεως Nocera, μετὰ πενταετῆ ἐν αὐταῖς κάθειρξιν, διεξεδίχθη τὰς κτήσεις, ἃς ἐν Ἀλβανίᾳ εἶχεν ὁ Μαμφρέδος, ἐκ προικὸς τῆς ἀνωτέρω συζύγου του,

<sup>1)</sup> Τρισχιλίους ἀνδρας ἀναφέρει ὁ Miller ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι, τόμ. Α΄ σελίς 246 (μετάφρ. Λάμπρου), εἰς 8 χιλιάδας δὲ τοὺς ἀναβιβάζει τὸ Ἰταλικὸν χρονικὸν τοῦ Marino Sanudo Torsello τὸ ἐκδεδομένον ἐν Chroniques Gréco-Romanes τοῦ *Horf* σελ. 129 - 130.

<sup>2)</sup> Ὁ ἐν λόγῳ de Sully ἦτο ἐκ τῶν μάλλον ἀγαπητῶν καὶ ἀφωσιωμένων τοῦ βασιλέως Καρόλου, ὅστις εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν διαταγὰς του τὸ τιτλοφορεῖ «ἀγαπητὸν ἱππότην, σύμβουλον, οἰκεῖον καὶ πιστὸν ἡμῶν». Ὁ de Sully ἐχρησίμωσε καὶ ὡς μάργυς καὶ ὑπέγραψεν εἰς τὴν συμφωνίαν τοῦ 1267 τὴν μεταξὺ τοῦ κυρίου του Καρόλου τοῦ Α΄ καὶ Βαλδουίνου τοῦ Β΄, τοῦ ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ II΄ Παλαιολόγου ἐκθρονισθέντος τελευταίου Λατίνου Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου. (*Buchon*, Livre de la Conquete σελ. 257).

καὶ κατέλαβε μέρος αὐτῶν. Οὕτως ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1279 εὐρίσκομεν τὸν de Sully «γενικὸν καπετάνον καὶ ἐπίτροπον Ἑλβανίας καὶ Κερκύρας» ἔχοντα δὲ καὶ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῆς κατὰ τῆς Ἑπείρου ἐκστρατείας, τὸ μὲν ὡς εὐρισκόμενον ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐν Ἑλλάδι, <sup>1)</sup> τὸ δὲ ὡς ἔχοντα λαμπρὸν παραστατικόν. Ἦτο ὄντως, κατὰ τὸ λέγειν τῶν δυτικῶν χρονολογῶν, <sup>2)</sup> ἀνὴρ μεγαλόφρων, ὠραίου παραστατικοῦ, ἀναστήματος δὲ τόσον ὑψηλοῦ, ὥστε ἡ κεφαλὴ του ὑπερεῖχε τῆς τῶν συμπολεμιστῶν του. Ἐκ τῆς ἐρυθρᾶς αὐτοῦ κόμης ὁ Οὐγὼν ὠνομάσθη Rousseau, ἦτοι ἐρυθρός, ὑπὸ τῶν συγχρόνων Γάλλων, Rosso ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν καὶ Ρώς Σολυμάς καὶ Ροῦσος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων <sup>3)</sup>.

Ὅταν τὰ στρατεύματα τοῦ Ρώς Σολυμά, ἅτινα ἐσκόπουν καὶ μέχρι Βυζαντίου νὰ φθάσουν, ἀφίκοντο πρὸ τῆς ὀχυρᾶς πόλεως τοῦ Βερατίου, ὁ ἀρχηγὸς τῶν θελήσας, ἐπὶ κεφαλῆς 25 ἰππέων του, νὰ κάμῃ ἀναγνώρισιν τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, ἔπεσεν ἐκ τοῦ ἵππου του καὶ κείμενος χαμαί, ὁ ἐρυθρόμαλλος γίγας, μὲ τὴν βαρεῖαν πανοπλίαν του, ἐζωγράφη ὑπὸ τῶν ἐνεδρεονόντων ἐκεῖ Ἑλλήνων ἢ τῶν Τούρκων συμμάχων τῶν 1281. Ἡ ζώγραφισ τοῦ ἀρχηγοῦ, καὶ ἡ ἐν πανικῷ ἐπιστροφή εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν συντρόφων αὐτοῦ, μετέδωκε τὸν πανικὸν εἰς ὅλον τὸ στράτευμα, τὸ ὁποῖον καὶ βαθμηδὸν διελύθη. <sup>4)</sup> Ὁ Ρώς Σολυμάς ἤχθη μετὰ ταῦτα αἰχμάλωτος εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετὰ τινων ἄλλων συντρόφων του, ὅπου ἐν θριάμβῳ περιήχθη διὰ τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως. Τοσαύτη δ' ὑπῆρξεν ἡ χαρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ ἐπὶ τῇ αἰχμαλωσίᾳ, ὥστε διέταξε ζωγράφον νὰ ἐξεικονίσῃ τὴν νίκην τοῦ Βερατίου ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν ἀνακτόρων του.

Ἐφρόνουν ἀνεκάθεν ὅτι οἱ συμπολίται μου Ροσόλυμοι τῆς Κεφαλληνίας, παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν παρὰ τισι γνώμην ὅτι κατάγονται ἀπὸ Βυζαντινοὺς, ἢ ὅτι σχέσιν ἔχουν ὀπωσδήποτε μὲ τὰ Ἱεροσόλυμα, <sup>5)</sup> ἐφρόνουν, λέγω, ὅτι εἶναι Ἱταλικῆς καταγωγῆς ὀνομαζόμενοι οὕτως ἐκ τοῦ

<sup>1)</sup> Κάρολος ὁ Ἀνδριανός ἄμα τῷ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου τοῦ τελευταίου ἐκ τῶν Βιλλαρδουίνων πρίγκιπος τοῦ Μορέως Γουλιέλμου Β' (Μάιος 1278) ἀπέστειλεν εἰς Ἑλλάδα ὡς ἐπίτροπόν του, ἐπὶ κεφαλῆς 50 ἰκλεκτῶν ἰππέων καὶ διακοσίων τοξοτῶν, τὸν de Sully.

<sup>2)</sup> *Sanudo Torsello*, "Ἐνθ' ἀνωτέρω. *G. Schlumberger*, *Principautés Franques du Levant* σ. 84.

<sup>3)</sup> *Buchon*, *Livre de la Conquete*, σ. 257. *Marino Sanudo*, "Ἐνθ' ἀνωτέρω. Χρονικὸν τοῦ Μορέως σιχ 7924 ὅπου «Ροῦσον τὸν ὀνομάζουσι καὶ Ντέ Σουλῆ τὸ ἐπίκλην».

<sup>4)</sup> *Buchon*, *Livre de la Conquete* σελ. 258, *Παχυμέρους* τόμ. 1ος 508 — 19 *Sanudo*; "Ἐνθ' ἀνωτέρω.

<sup>5)</sup> Εἰς τοῦτο ἴσως νὰ συνετέλεσε καὶ τὸ ὅτι εἷς ἐκ τῶν Ροσολύμων, ὁ Ἰωάννης,

ἐπιθέτου Rosso (ἔρυθρός). Πρὸς ἐξακριβῶσιν τῆς γνώμης μου ταύτης οὐχὶ ἀπαξ κατέφυγον εἰς τὰ παρ' ἐμοὶ γενεαλογικὰ ἰταλικά συγγράμματα προσπαθῶν νὰ ἀνεύρω ἐν αὐτοῖς οἰκογένειάν τινα Rossolimo, πλὴν ἐπὶ ματαίῳ. Ὅτι ὅμως δὲν ἀπέδωκαν αἱ πρὸς τοῦτο μελέται, ἔφεραν εἰς φῶς ἄσχετοι πρὸς τὸ θέμα ἔρευναί. Ἀναδιφῶν δὴλα δὴ πρὸ τινος παλαιᾶ Κεφαλληνιακὰ ἔγγραφα, εὔρον ὅτι ἡ Πολυξένη Τόκκου, σύζυγος ἐνὸς ἐκ τῶν διοικητῶν τῶν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Τόκκων Ἴονίων Νήσων Γαλεάτσου Santacolomba, <sup>1)</sup> δι' ἔγγραφου ἐκ Λευκάδος ἀποσταλέντος τὸ ἔτος 1473 διατάσσει τὸν Μαστρομασσάρου <sup>2)</sup> Κεφαλληνίας Iohanne Rossolimo, ὅπως, κατόπιν ἐνόρκων καταθέσεων, ἐξακριβώσῃ ποῦ ἀκριβῶς ἔκειντο τιμαριωτικά τινα κτήματα ἐν Σάμῃ τῆς Κεφαλληνίας, ἀνήκοντα πρὶν εἰς τὴν οἰκογένειαν Πεκατόρου, καί, μετὰ τὴν ἐξακριβῶσιν, δοθῶσι ταῦτα εἰς αὐτήν. Ἡ διαταγὴ αὕτη ἐξετελέσθη, κατὰ τὴν ὑπογραφὴν δὲ τοῦ σχετικοῦ πρακτικοῦ, γενομένου τὴν 27<sup>η</sup> Ἰουνίου 1473, μεταξὺ τῶν ἄλλων μαρτύρων, ὑπογράφει καὶ ὁ Leonardo (Λεονάρδος) Rossolimo. Ἡ ἀνεύρεσις αὕτη τῶν Ροσολύμων διὰ πρώτην φοράν ἐν Κεφαλληνίᾳ, εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ ὑπὸ τοὺς Τόκκους ὄφικιουῦχοι ἦσαν Ἴταλοί, τὸ πλεῖστον δὲ — ἂν μὴ καὶ ὅλοι — Νεαπολιτᾶνοι, συμπολιταὶ τῶν Τόκκων, ἐδραΐωσεν ἐν ἐμοὶ τὴν ἀρχικὴν περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Ροσολύμων γνώμην. Συσχετίσας δὴλα δὴ τὰ κατὰ τὸν Οὔγωνα de Sully, τὸν Ρώς Σολυμᾶν τουτέστι τῶν Βυζαντινῶν, καὶ τὸν Rosso de Solino τῶν Ἰταλῶν, μὲ τοὺς Rossolimo ἐσχημάτισα πλέον ἀκράνδατον πεποιθήσιν ὅτι οὗτοι εἶναι ἐκείνου ἀπόγονοι.

Περὶ τοῦ Οὔγωνα de Sully, πλὴν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγκαθειρέξεώς του, μετὰ τὴν ζώγησιν ἐν Βερατίῳ, οὐδὲν ἕτερον οἱ Βυζαντινοὶ χρονολογῶντες, καὶ οἱ κατὰ τούτους διαλαβόντες μεταγενέστεροι, ἀναφέρουσι. Μόνος ὁ Buchon εἰς τὰς ὑποσημειώσεις τοῦ Livre de la Conquete, καὶ εἰς σελίδας, ἃς ἔχομεν ἤδη ἀναφέρει, γράφει ὅτι ὁ de Sully, μετὰ πεν-

<sup>1)</sup> Ἀρχιμανδρίτης καὶ Ἱεροκήρυξ τῆς Μ. Ἐκκλησίας κατὰ τὸν 17<sup>ον</sup> αἰῶνα, μονάσας καὶ εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ μονὴν τῆς Θεοτόκου, ἐγράφετο «Ἱεροσόλυμος» (*Ἡλ. Τοιτσέλη*, Σύμμικτα σελ. 571).

<sup>2)</sup> Ἡ Πολυξένη αὕτη, ἀδελφὴ τοῦ Λεονάρδου Γ' Τόκκου, κόμητος Παλατινοῦ Κεφαλληνίας Ζακύνθου κλπ. 1448—1479, --εἶναι ἐντελῶς μέχρι σήμερον ἄγνωστος, ὅπως ἐπίσης ἦτο παντελῶς ἄγνωστος καὶ ἡ παρ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθεῖσα Ἀγγελικὴ Τόκκου, ἡ συζευχθεῖσα τὸν Ἰππότην Ἰάκωβον Αἰγίανου, ὡς διέλαβον ἐν τῇ ἀνακοινώσει μου τῆς 22<sup>ας</sup> Φεβρουαρίου 1924 ἐν τῇ Ἐταιρείᾳ τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν. (*Ἔρα τῆς Ἐπετηρίδος αὐτῆς τόμ. Α' σελ. 350*).

<sup>3)</sup> Ὁ τίτλος τοῦ Mastromassaro ἰσοδυναμεῖ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους μὲ τὸν τοῦ ἀρχιδικαστοῦ.

ταετῇ περίπου ἐγκάθειρξιν ἐν ταῖς αὐτοκρατορिकाῖς φυλακαῖς, ἀφέθη ἐλεύθερος, λαβὼν παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ὡς τιμάρια, τὰς ἐν Ἰουλίᾳ μικρὰς πόλεις Ropella καὶ Aprano προσθέτει δ' ὁ Γάλλος ἱστοριοδίφης ὅτι ἐν τοῖς Ἀνθηγαυικοῖς ἀρχείοις τοῦ Βασιλείου τῆς Νεαπόλεως περιλαμβάνεται πρᾶξις, δὲ ἧς ἐγένετο βασιλική τις δωρεὰ πρὸς τὸν Ἰωάννην-Βάλθερον, ἀνήλικον υἱὸν καὶ κληρονόμον τοῦ ποτὲ Ἰππότου Οὐγῶνος de Sully, Solliaco ἐπὶ τὸ λατινικώτερον, (Johannes Gualterius, pupillus filius et heres quondam Hugunis dicti Russi de Soliaco, Militis). Ἐκ τῆς πράξεως ταύτης δύο τινὰ διδασκόμεθα· πρῶτον ὅτι τὸ ἔτος 1297 ὁ de Sully δὲν ἦτο πλέον ἐν τῇ ζωῇ—ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε ἀκριβῶς εἶχεν ἀποβιώσει, — καὶ δεύτερον ὅτι εἶχεν ἀφήσει υἱὸν ἀνήλικον, τὸν Ἰωάννην Βάλθερον.

Ἐρευνῶν καὶ πάλιν εἰς διάφορα Ἰταλικά συγγράματα ἀνεῦρον ἐν τῷ λαμπρῷ ἔργῳ τοῦ Conte Berardo Candida Gonzaga, «Famiglie nobili meridionali d'Italia» (τόμ. 3<sup>ος</sup> σελίς 121) ἕτερον de Sully, τὸν Γουΐδωνα, ὑπασπιστὴν τοῦ Βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Ροβέρτου, 1309—1343, ἐγγόνου τοῦ τσακίς μνημονευθέντος ἐνταῦθα Καρόλου τοῦ Α΄, ἀπόγονον ἀναμφιβόλως καὶ τοῦτον τοῦ ἐρυθρομάλλου γίγαντος.

Τώρα δύο τινὰ πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ἢ ὅτι ὁ Ρως Σολυμᾶς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του, διατελῶν πάντοτε ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ἐξηκολούθησε νὰ παραμένῃ ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ἀποκαταστάθεις, ὡς τόσοι ἄλλοι ξένοι, ἄφησεν ἀπ' εὐθείας ἀπογόνους, οἵτινες, ἐκ τοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καθιερωθέντος ἐπωνύμου του Ρως Σολυμᾶς Rossolimo ὠνομάσθησαν, ἢ ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Buchon, ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Νεαπόλεως εὑρεθεὶς Ἰωάννης—Βάλθερος ὑπὸ τῶν Ἀνθηγαυῶν καὶ οὗτος εὐνοούμενος, κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα—ἐὰν μὴ καὶ ἐν αὐτῇ ἐγεννήθη, καὶ ἔκτοτε διέμενεν ἐν αὐτῇ, ὀφρικιοῦχος τῶν Νεαπολιτανῶν Βασιλέων ἢ ἐνὸς ἐκ τῶν πολλῶν εἰς τοὺς Ἀνθηγαυοὺς ὑποκειμένων ἡγεμονίσκων, γενόμενος γενάρναρχης τοῦ κλάδου <sup>1)</sup>).

Τὴν ἐκ Νεαπόλεως προέλευσιν τῶν προγόνων τῶν Κεφαλλήνων Rossolimo, οἵτινες τὸ πρῶτον ἐν Κεφαλληνίᾳ ἀναφέρονται κατὰ τὸ 1473 καὶ ὦν τὸ ὄνομα ἐσχηματίσθη πάντοτε ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ Ρως Σολυμᾶς, δεικνύει καὶ τὸ ὅτι οὗτοι ἦσαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Τόκκων, οἱ ὁποῖοι,

<sup>1)</sup> Δὲν ἀποκλείεται καὶ ὁ προαναφερθεὶς Γουΐδων ὁ τοῦ Βασιλέως Ροβέρτου ὑπασπιστῆς νὰ κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐγκατεστάθῃ ἐν αὐτῇ ἀφ' οὗ τόσοι πολλοὶ εἶναι αἱ περιπτώσεις, καθ' ὅς οἱ Ἀνθηγαυοὶ τῆς Νεαπόλεως, Βασιλεῖς τε καὶ πρίγκηπες, ἐνήργουν ἐκστρατείας εἰς Ἑλλάδα.

ὑποτελεῖς ὄντες τῶν Βασιλέων τῆς Νεαπόλεως, εἶχον, ὡς προείπομεν, Νεαπολιτανούς ὀφφικιοῦχους.

Οἱ Ρωσόλυμοι ἐγκατασταθέντες ἔκτοτε ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ τελείως ἔξεληγνισθέντες, ὀρθόδοξοι δὲ σὺν τῷ χρόνῳ γενόμενοι, ἐνεγράφησαν ἐν τῇ χρυσῇ τῆς νήσου Βίβλῳ ἀπὸ τοῦ 1593, ἐπαναλαμβομένου ἐν τῇ οἰκογενείᾳ των τοῦ ὀνόματος Ἰωάννου—τοῦ υἱοῦ δηλαδὴ τοῦ Ρως-Σολυμᾶ—κατὰ διαφόρους ἐποχὰς μέχρι τῆς σήμερον <sup>1)</sup>).

Γ. Ε. ΤΙΠΑΛΛΟΣ

### Συμπλήρωσις

Εἰς τὰ περὶ τοῦ Ἐπισκοποῦ τῆς Ἐπισκοπῆς Βόλου  
(ἀνωτέρω σ. 107 κέ.)

Εἶχε πλέον ἐκτυπωθῆ τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον, ὅτε ὁ φίλος κ. Ν. Γιαννόπουλος ἔλαβε τὴν καλωσύνην νὰ μοὶ παράσχη πολυτίμους τινὰς πληροφορίας σχετικὰς πρὸς τὸν ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τούτῳ εἰκονιζόμενον γέροντα, τὸν ὑφ' ἡμῶν ταυτισθέντα πρὸς τὸν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφερόμενον μοναχὸν Λεόντιον.

Ὁ γέρον ἠδὲ δηλαδὴ φέρει εἰς τὴν κεφαλὴν σκοῦφον ὑποδηλούμενον διὰ γραμμῆς ὑπεράνω τῶν ὀφρύων, ἣτις δὲν διακρίνεται εἰς τὰς ὑπ' ὄψιν ἡμῶν φωτογραφίας.

Ἡ μικρὰ αὕτη λεπτομέρεια ἔχει πολλὴν σπουδαιότητα, καθ' ὅσον πιστοποιεῖ κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον τὰ ἄλλοθεν ὑφ' ἡμῶν ἐξαχθέντα συμπεράσματα, ὅτι ἡ καθημένη μορφή παριστᾷ μοναχόν.

Ὅτι πράγματι οἱ μοναχοί, καὶ ἰδίᾳ οἱ μικρόσχημοι, ἔφερον τοιοῦτον κάλυμμα, ὀνομαζόμενον σκοῦφον, σκούφιαν, ἢ σκουφάλιον <sup>2)</sup> ἀποδεικνύουσι πολυπληθῆ μνημεῖα.

Προχείρως ἀναφέρω τὴν ἀνωτέρω ἐν σελ. 114 εἰκ. 6<sub>1</sub> παρατεθεισὸν ἀπεικόνισιν τοῦ μοναχοῦ Σανδαβαρηνοῦ.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω οὐδεμία, νομίζω, ἀμφιβολία δύναται νὰ μείνη, ὅτι ὁ καθήμενος γέρον εἶναι μοναχὸς καὶ δὴ ὁ Λεόντιος τῆς ἐπιγραφῆς.

Α. ΣΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

<sup>1)</sup> Ἰωάννην τὸ πρῶτον ἐν Κεφαλληνίᾳ, καὶ ἐπὶ Ἐνετοκρατίας, ἀνευρίσκομεν τὸ ἔτος 1509 ὡς σὺνδικον τῆς Κοινότητος. Ἰωάννης ἐκαλεῖτο ὁ ἀνωτέρω ἀναφερόμενος Ἀρχιμανδρίτης, ὁ καὶ Ἱεροσόλυμος, ἀκμάσας κατὰ τὸν ἡ' αἰῶνα. Ἄνδρέας Ἰωάννης τέλος λέγεται ὁ παρ' ἡμῶν διαπρεπὴς μαιευτὴρ καὶ δημοτικὸς σύμβουλος Ἀθηναίων.

<sup>2)</sup> Πρβ. *L. Clugnet*, *Dictionnaire grec-français des noms liturgiques en usage dans l'église grecque*. Paris 1895 σ. 138 *Goar*, *Εὐχολόγιον* <sup>2</sup> Venetiis 1730.134 Γ. Σωτηρίου, ἐν Περιοδ. Θεσσαλονίκης «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» III 1919 σ. 366.